

Leefstijl
Sociaal-emotionele vaardigheden

Leerkrachtenhandleiding Samen Mediawijs!

Inhoud

Algemene inleiding	3
1. Wie ben jij online?	7
2. Like it or not	21
3. (S)experimenteren	36
4. Mijn ouder online	52

Algemene inleiding SAMEN MEDIAWIJS!

Introductie

Als aanvulling op de opdrachten gericht op media-educatie in het huidige leefstijlmateriaal is de module 'Samen Mediawijs!' ontwikkeld. We komen hiermee tegemoet aan een dringende behoefte om kinderen wegwijs te maken met sociale media.

Kinderen van nu groeien op in een digitale wereld. Een wereld die snel verandert en waarin naast face-to-facecontact sociale media een prominente plek innemen. Kinderen hebben over het algemeen een drang om te ontdekken, om alles om hen heen te willen verkennen. Dat maakt dat kinderen gaan kruipen, lopen, praten en sociale contacten onderhouden. Die verkenning wordt door volwassenen begeleid. Dat betekent dat een generatie, die zelf overwegend zonder digitale middelen is opgegroeid, kinderen moet opvoeden die in een gedigitaliseerde wereld leven. Dat is een uitdaging. De module Samen Mediawijs! kan hierin ondersteunen. Volwassenen maken kinderen wegwijs en andersom.

Kinderen die nu opgroeien hebben opvoeding en begeleiding nodig. Volwassenen kunnen dat bieden door met hen in contact te blijven en steeds weer benieuwd te zijn naar wat kinderen bezighoudt. Samen reflecteren, communiceren en leren. En ook grenzen stellen, meekijken, meedenken, ondersteunen, aanmoedigen, beschermen, ervaringen delen. Kortom: voortdurend met elkaar in gesprek blijven. Van de volwassene vraagt dat een leergierige en communicatieve houding. Samen Mediawijs! kan betekenen dat wij leren van kinderen en kinderen van ons. Een mooi wederkerig proces.

Begripsbepaling

Sociale media is een verzamelbegrip voor online platforms waar de gebruikers, met of zonder minimale tussenkomst van een professionele redactie, de inhoud verzorgen. Hoofddoel van sociale media is persoonlijke informatie met elkaar uitwisselen. Bekende platforms zijn Facebook, Twitter, Instagram en WhatsApp (*Begrippenlijst Mediaopvoeding van het NJI, 2015*).

Sociale media worden ook wel sociale netwerken genoemd. Het zijn media waarbij mensen met elkaar in verbinding staan, bijvoorbeeld door online 'vrienden' met elkaar te worden. Op sociale media deel je informatie met elkaar, bijvoorbeeld een foto, nieuwtje of filmpje. Anderen kunnen daarop reageren en/of de informatie ook delen (*Mediawijsheid.nl*).

In de module Samen Mediawijs! houden we deze begripsbepalingen aan.

Visie

In de module Samen Mediawijs! stellen wij ons ten doel om samen met leerlingen, school en ouders zorg te dragen voor plezierig, veilig en gedoseerd mediagebruik.

Wij richten ons hierbij met name op het sociaal-emotionele aspect van het omgaan met sociale media. Zo gaan we meer in op *waarom* dan op *hoe*. En vooral ook op de vraag: welke sociaal-emotionele vaardigheden heb je nodig om plezierig, veilig en gedoseerd met sociale media om te gaan?

Bij Leefstijl gaan we steeds uit van een goede balans tussen autonomie en relatiegerichtheid. Kinderen mogen eigen keuzes maken en zijn tegelijkertijd samen verantwoordelijk voor een goede omgang met elkaar, ook digitaal.

De module Samen Mediawijs! besteedt tevens aandacht aan (online) experimenteren met verliefdheid, liefde en relaties. Ook op dit gebied sturen wij aan op het nemen van verantwoordelijkheid en bewustwording van eigen en van elkaars grenzen.

Uit onderzoek (*Kliksafe 2017*) blijkt dat wanneer kinderen zich gesteund en begrepen voelen in de manier waarop zij met sociale media omgaan, dit risicoverlagend werkt. In gesprek gaan met kinderen en steeds weer benieuwd blijven naar wat hen ook in de digitale wereld bezighoudt, loont

dus. Als volwassenen (leerkrachten en ouders) open met kinderen over hun socialemediagedrag communiceren, leren kinderen zelf de regie te nemen over hun gedrag.

Om optimaal te kunnen genieten van alle voordelen van media is het ook belangrijk om eventuele risico's zo veel mogelijk te onderkennen en te voorkomen (*MediaDiamant 2017*). Ook hier geldt dat open communicatie effectief werkt. Samen bouwen we aan mediawijsheid. Dialoog is daarbij het sleutelwoord.

Dit alles vraagt van leerkrachten een open, non-moraliserende houding. Ondersteunend en met begrip voor alle uitdagingen waar kinderen in een grotendeels digitale maatschappij voor staan. In de lessen van Samen Mediawijs! ligt de nadruk op het reflectieve karakter van de opdrachten, gericht op uitwisseling, bewustwording en het ontwikkelen van een gezonde attitude.

Zo willen wij kinderen voorbereiden op het leven, hen ondersteunen in het ontwikkelen van geestelijk gezond gedrag en hun leren eigen, bewuste en verantwoorde keuzes te maken. Ook op het gebied van socialemediagebruik.

Werkwijze en opbouw module

De werkwijze is zoals u van Leefstijl gewend bent: ervaringsgerichte activiteiten voor de hele groep, afgewisseld met opdrachten in tweetallen of kleine groepjes. Na alle activiteiten volgen mogelijke nabesprekingsvragen, om zo reflectie en bewustwording tot stand te brengen.

De module Samen Mediawijs! bestaat uit de volgende vier blokken:

Blok 1: WIE BEN JIJ ONLINE?

Over digitale identiteit. Wie ben jij op het internet, wat laat je wel of niet zien van jezelf en hoe gedraag jij je ten opzichte van anderen?

Blok 2: LIKE IT OR NOT

Over digitale weerbaarheid en groepsdruk. Moet je constant bereikbaar zijn of mag je af en toe iets missen? En hoe voelt het om wel of niet geliket te worden?

Blok 3: (S)EXPERIMENTEREN

Over seksuele ontwikkeling en het internet. Wat doe je wel of beter niet, wat is normaal experimenteergedrag en wanneer wordt gedrag grensoverschrijdend?

Blok 4: MIJN OUDER ONLINE

Over wat ouders moeten weten over de virtuele wereld waarin kinderen zich begeven. Kinderen geven tips, uitleg en (opvoed)adviezen.

De activiteiten in het eerste blok zijn oriënterend en laagdrempelig van karakter en zijn daardoor geschikt voor leerlingen vanaf groep 6. In de daaropvolgende blokken loopt het risiconiveau van de activiteiten langzaam op. Wij adviseren daarom onderstaande indeling te gebruiken.

Natuurlijk bent u vrij hiervan af te wijken als uw doelgroep daarom vraagt.

De activiteiten in blok 1 zijn met name geschikt voor groep 6.

De activiteiten in blok 2 zijn met name geschikt voor groep 7.

De activiteiten in blok 3 zijn met name geschikt voor groep 8.

De activiteiten in blok 4 zijn met name geschikt voor groep 7 en 8.

De opbouw van een blok

Ieder blok bevat vijf activiteiten/lessuggesties en volgt eenzelfde stramien:

- Achtergrond voor leerkrachten
- Linkjes naar filmpjes en/of websites

- Lesdoelen
- Overzicht lessuggesties
- Materiaal
- Vijf uitgewerkte activiteiten
- Printladen
- Materiaal voor het digibord (PowerPoint)

Een activiteit neemt gemiddeld 30 tot 45 minuten in beslag. U kunt zelf bepalen wanneer u deze activiteiten inplant. De activiteiten zijn suggesties. De term lessuggesties hanteren wij met opzet. U bent vrij uw eigen keuzes te maken. Hanteer de handleiding niet als een keurslijf. Voor het nabespreken van activiteiten kunt u steeds gebruikmaken van de mogelijke nabesprekingsvragen die bij een activiteit vermeld staan, maar u kunt ook uw eigen vragen bedenken. Sommige kinderen willen veel eigen ervaringen vertellen, dat doet de aandacht bij andere kinderen soms verslappen. Zoek naar een goede balans tussen aandacht voor persoonlijke inbreng van kinderen en de vaart houden in een les.

Tips en suggesties voor gespreksvoering

1. Ga het gesprek aan zoals u bij Leefstijl gewend bent: in een kringopstelling, passen mag, open vragen stellen, enzovoort. Dat faciliteert reflectie!
2. Stel u open en nieuwsgierig op. Laat weten dat u oprecht geïnteresseerd bent.
3. Probeer zonder oordeel het gesprek te voeren. Volwassenen hebben vaak als valkuil te snel te willen adviseren en oordelen. Uw rol hier is die van een gespreksleider.
4. Durf grenzen te stellen als het moet (bij grensoverschrijdend gedrag).
5. Durf toe te geven als u iets niet weet.
6. Deel, waar nodig en nuttig, uw eigen ervaringen.
7. Wees u bewust van uw signalerende functie. Verwijs zo nodig door.
8. Wissel af met werkvormen bij nabesprekingen. Niet alles hoeft plenair.
9. Oefen uzelf in het stellen van verdiepende vragen. Doorvragen en verdieping geeft meer reflectie en leereffect.
10. Ga uit van een open dialoog: iedere mening telt.

Informatie en bronnen - Samen Mediawijs!

- [Mijn Kind Online](#)
Kenniscentrum jeugd en media.
- [Media-opvoeding](#)
Antwoord op allerlei vragen over kinderen en media.
- [Mediawijsheid.nl](#)
Wegwijzer in mediawijsheid.
- [Mediawijzer](#)
Mediawijzer is een netwerk van ruim 1100 organisaties op het gebied van mediawijsheid. Onze gezamenlijke missie: elk kind in Nederland mediawijs.
- [Kennisnet](#)
Stichting Kennisnet ondersteunt scholen met ICT en zorgt voor een landelijke ICT-basisinfrastructuur.
- [MediaDiamant – wegwijs in mediaopvoeding](#)
Een model waarin vijf verschillende kanten van mediaopvoeding worden belicht.

- [NJI Mediaopvoeding](#)
Begeleiding door ouders of verzorgers is van groot belang, zodat kinderen leren om bewust met de media om te gaan.
- [Ouders Online](#)
De grootste online community voor ouders.
- [Mediasmarties](#)
Welke games, apps en sites zijn geschikt voor mijn kind?
- [Pegi](#)
Informatie over leeftijdsclassificaties voor games.
- [Parental Control](#)
Parental Control stelt ouders onder meer in staat om toegang tot games, websites, bepaalde inhoud en diensten uit te schakelen of te beperken.
- [Helpwanted](#)
Een site voor kinderen, jongeren en opvoeders die informatie willen of melding willen doen van seksueel misbruik via internet.
- [Meldknop](#)
Een initiatief van Veilig internetten, ondersteund door de politie.
- [Seksuele vorming](#)
Website van Rutgers Kenniscentrum Seksualiteit met tips en tools voor het lesgeven over seksualiteit, liefde en relaties.

Bronvermelding beeld:

www.shutterstock.com; tanuha2001, Renan Teuman, Twin Design, Gil C, Nicescene, Twinstereo

Handboek Digitale Geletterdheid, stichting Kennisnet, zie: www.kennisnet.nl

Door RI91 - Eigen werk, Publiek domein, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15832869>

1 . Wie ben jij online?

Over digitale identiteit. Wie ben jij op het internet, wat laat je wel of niet zien van jezelf en hoe gedraag jij je ten opzichte van anderen?

Achtergrond voor leerkrachten

De digitale wereld is tegenwoordig diep doorgedrongen in onze samenleving en is niet meer weg te denken. Daardoor bestaat de wereld van kinderen, al geruime tijd, uit meer dan alleen face-to-facecontact. Dat heeft consequenties voor het onderwijs en zeker ook voor hoe we kinderen opvoeden en voorbereiden op de rest van hun leven. De sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en het gebruik van sociale media hebben veel met elkaar te maken. Denk aan contact maken en onderhouden, een mening vormen, kritisch nadenken, reflectie op eigen gedrag en dat van anderen, om maar eens wat voorbeelden te noemen.

Als sociale media onderdeel uitmaken van het dagelijkse leven, zullen wij als volwassenen kinderen handvatten moeten geven om hier verantwoord mee om te gaan. Zoals te doen gebruikelijk bij Leefstijl, gebeurt dat op een non-moraliserende manier en faciliteren we het reflectieproces bij kinderen.

Communicatie over communicatie. Met andere woorden: blijf in gesprek met de leerling.

Samen mediawijs betekent samen leren. Als volwassenen geven we het juiste voorbeeld en stellen we ons leergierig op. Als we leerlingen mediawijs willen opvoeden, moeten we zelf ook blijven leren. Er zijn verschillende nuttige bronnen die bijdragen aan professionalisering van de leerkracht als het gaat om adequate begeleiding van leerlingen.

Het NJI (Nederlands Jeugd Instituut) heeft een behoorlijk complete begrippenlijst over mediaopvoeding. Deze is terug te vinden op hun website. Ook voorzien zij in zinvolle tips voor professionals.

Op de website van Mediawijzer.net zijn mooie overzichten (naar leeftijd ingedeeld) te vinden over competenties en leerdoelen met betrekking tot sociale media. Per leeftijdscategorie wordt in kaart gebracht wat kinderen geacht worden te kunnen. Ook hier krijgen professionals handvatten aangereikt hoe ze mediawijsheid kunnen bevorderen op school.

Een bekende website voor menig leerkracht en ouder is Mijn Kind Online. Informatief en toegespitst op het huidige onderwijs.

NB: Houd er rekening mee dat niet ieder kind een smartphone tot zijn beschikking heeft, of er eentje heeft waar internetverbinding op mogelijk is. Bij sommige opdrachten zal dat betekenen dat kinderen in tweetallen of groepjes zullen werken of op een tablet aan de slag gaan. Kijk naar wat er praktisch mogelijk is om de opdrachten uit te kunnen voeren.

Linkjes bij blok 1

Bij activiteit 1 Beeldschermen

[Wie heeft de regie in jouw wereld vol media?](#) – Filmpje
[Mentimeter](#)

Bij activiteit 4 Delen of niet delen?

[Kahoot!](#)

[Denk na voordat je iets deelt](#) – Flyer van Facebook, Veiliginternetten.nl en Stichting Kennisnet

Bij activiteit 5 Onze netiquette

[WhatsApp straks niet meer voor kinderen](#) – Filmpje Jeugdjournaal

[Les: WhatsHappy](#) – Mijn Kind Online

[Invulposter WhatsHappy](#) – Mijn Kind Online

[Les: Instagrap](#) – Mijn Kind Online

[Invulposter Instagrap](#) – Mijn Kind Online

Ter afsluiting van blok 1

[DigiTips](#) — Een kort filmpje/liedje over mediawijsheid voor kinderen, met tips voor het gebruik van internet en sociale media

Bij Achtergrond voor leerkrachten

[Begrippenlijst Mediaopvoeding](#) – NJI

[Mediawijsheidcompetenties voor PO leerlingen](#) – Mediawijzer.net

[Mijn Kind Online](#)

Lesdoel

Kinderen:

- reflecteren op het eigen mediagebruik
- zijn zich bewust van het sociale netwerk waarin zij verkeren
- zien hoe sociale media de werkelijkheid kleuren
- kennen mogelijke gevolgen van het delen van foto's en filmpjes
- weten welke afspraken/omgangsvormen er gelden ten aanzien van hun gedrag op sociale media.

Overzicht lessuggesties

➤ **Activiteiten**

1. *Beeldschermen*

Een filmpje, een kringgesprek en een opdracht in kleine groepjes. Ter introductie van de lessen over sociale media.

2. *Hallo, contact!*

Een werkbladopdracht. Kinderen brengen het eigen sociale netwerk in kaart.

3. *Wie is het?*

Een spel. Kinderen gaan op zoek naar de identiteit van enkele medeleerlingen. Maar hoe eerlijk is alle informatie die zij krijgen?

4. *Delen of niet delen?*

Een stellingenspel en een (kring)gesprek. Wat deel je wel en wat deel je niet?

5. *Onze netiquette*

Een filmpje over sociale media en een groepsopdracht. Kinderen maken afspraken over gedrag op het internet.

➤ **Woordenmonster**

Materiaal

Voor activiteit 1:

- Printblad 1 Ranking the stars - per groepje van drie leerlingen
- Eventueel toegang tot www.mentimeter.com

Voor activiteit 2:

- Printblad 2 Hallo, contact! - voor iedere leerling
- Extra: een computer per twee leerlingen

Voor activiteit 3:

- Pen en papier - voor iedere leerling

Voor activiteit 4:

- Schilderstape
- Digibord
- [Eventueel toegang tot https://getkahoot.com](https://getkahoot.com)
- Extra: de digitale flyer [Denk na voordat je iets deelt](#)

Voor activiteit 5:

- De gratis les [WhatsHappy](#) van Mijnkindonline.nl
- De [invulposter](#) WhatsHappy
- De gratis les [Instagrapp](#) van Mijnkindonline.nl
- De [invulposter](#) Instagrapp

1 Beeldschermen

Slide 1 Een filmpje, een kringgesprek en een opdracht in groepjes. Ter introductie van de lessen over sociale media.

Vooraf

Slide 2 Bekijk ter introductie van de lessen over sociale media het volgende filmpje in de klas:

[Wie heeft de regie in jouw wereld vol media?](#)

Het filmpje gaat over een vader die zijn jonge kind wegwijs wil maken in de digitale wereld waarin het kind zal opgroeien.

Herhaal wat de vader op het eind zegt: *Dit is jouw wereld, een wereld vol media. Weet dat jouw wereld fantastisch kan zijn, zolang je er maar wijs mee omgaat.*

Slide 3 Start vervolgens in de kring en introduceer de lessen Samen mediawijs!

Vertel de kinderen over de veranderingen in het onderwijs in de afgelopen honderd jaar. Zo'n honderd jaar geleden schreven hun overgrootouders op school met krijt op een leitje. Daarna kwamen de inktpennen en schriftjes, de vulpennen, de balpennen en de typemachine. En kijk nu eens rond in ons klaslokaal. Nu staan er computers, is er een digitaal schoolbord en hebben leerlingen misschien zelfs een laptop of een tablet in de klas. Kinderen van nu vinden het heel gewoon dat er allemaal beeldschermen zijn waar zij de hele dag gebruik van maken.

Slide 4 Schrijf nu het woord beeldschermen op het bord en maak met de leerlingen een woordspil over alle beeldschermen die ze thuis en op school gebruiken (mobieltje, televisie, laptop, tablet, desktopcomputer, gameconsole, draagbare spelcomputer, enzovoort).

Mogelijke nabesprekingsvragen

- Welke schermen gebruiken jullie vooral thuis en welke schermen worden vooral op school gebruikt?
- Welke schermen gebruiken jullie het meeste? En welke het minste?

Slide 5 Laat ze vervolgens met hun schoudermaatje eens uitrekenen hoeveel uur per dag ze bezig zijn met 'iets met een scherm'.

Gemiddeld besteden kinderen van 9 tot en met 12 jaar circa drie uur per dag aan televisiekijken, computeren en gamen (bron: factsheet Mediagebruik NJI 2015). Dat is dus nog zonder het gebruik van hun mobiele telefoon.

Mogelijke nabesprekingsvragen

- In hoeverre komen de berekeningen overeen?
- Welke verschillen zijn er en hoe zijn die te verklaren?
- In hoeverre komen de berekeningen overeen met het Nederlandse gemiddelde?
- Ligt het Nederlandse gemiddelde hoger of lager dan verwacht?

Slide 6 In de lessen Samen mediawijs! gaan we het vooral hebben over het gebruik van sociale media. Bespreek met de leerlingen wat deze term inhoudt.

Sociale media is een verzamelbegrip voor online platforms waar de gebruikers, zonder of met minimale tussenkomst van een professionele redactie, de inhoud verzorgen. Hoofddoel van sociale media is persoonlijke informatie met elkaar uitwisselen. Bekende platforms zijn Facebook, Twitter, Instagram en WhatsApp (bron: Begrippenlijst Mediaopvoeding van het NJI, 2015).

Slide 7 **Ranking the stars**

Maak voor de laatste opdracht groepjes van drie leerlingen. Maak jongensgroepjes en meisjesgroepjes.

Geef elk groepje printblad 1. Laat hen de onderstaande zinnen op volgorde zetten. De manier waarop ze het vaakst contact onderhouden met hun vrienden of vriendinnen geven ze 10 punten, de volgende 9 punten en zo verder. De manier waarop ze het minst vaak contact onderhouden krijgt slechts 1 punt.

Hoe onderhouden jullie het vaakst contact met je vrienden of vriendinnen?

Punten 10-1		Totaal jongens	Totaal meisjes
★	Via Instagram, Snapchat enzovoort		
★	Door met elkaar te bellen		
★	Via face-to-facecontact individueel (een-op-een)		
★	Door met elkaar te chatten in een groep		
★	Via Facebook		
★	Door elkaar individueel te appen		
★	Door samen te skypen		
★	Via een gamecommunity		
★	Via face-to-facecontact in een vriendengroep		
★	Door met elkaar te mailen		

Verzamel het aantal punten per communicatievorm. Tel de punten voor de jongens en meisjes apart.

Mogelijke nabesprekingsvragen

- Waren jullie het in jullie groepje redelijk eens of waren er grote verschillen?
- Welke vormen scoren in totaal de meeste punten?
- Wat maakt online contact prettig?
- Wat is makkelijker, online contact of face-to-facecontact?
- Welke verschillen zijn er tussen jongens- en meisjesgroepen?